

Régiók és települések versenyképessége

MTA Regionális Kutatások Központja
Pécs, 2006

Szerkesztette: Horváth Gyula

Az utóbbi évtizedekben zajló gazdasági-társadalmi folyamatok az európai gazdaság területi szerkezetének átrendeződését eredményezték, ami a regionális politika felértékelődéséhez vezetett. Ennek hatására a nemzeti kormányok – és az Európai Unió döntéshozó testületei is – jelentősen átalakították a területfejlesztés cél-, eszköz- és intézményrendszerét. A globalizáció és az új térformáló erők hatásai az egyes régiókban és a településrendszer különböző elemeiben eltérően érvényesülnek, a területi struktúrák adottságai a versenyképességet is szem előtt tartó kohéziós politika alkalmazásában jelentős eltéréseket mutatnak.

E kötet a Nemzeti Kutatási-fejlesztési Programoknak „A magyar régiók és települések versenyképessége az európai gazdasági térben” című projektje keretében végzett kutatások eredményeit osztja meg az olvasókkal. Az európai gazdasági térségbe helyezve vizsgálja a régiók és a települések versenyképességét befolyásoló tényezőket a magyar térfejlődés jövője szempontjából. A négy egyetem (a pécsi, a szegedi, a miskolci és az ELTE) regionális gazdaságtani tanszékei, valamint a Települési Önkormányzatok Szövetsége és két akadémiai kutatóműhely (az MTA Regionális Kutatások Központja és az MTA Világ gazdasági Kutatóintézet) tudományos együttműködése a regionális versenyképesség fogalmi elemeinek ismertetését követően bemutatja a versenyképességre ható tényezők területi különbségeit Magyarországon. Elemzi e fontos területfejlesztési célkitűzés megvalósításának intézményi kereteit, illetve számtalan modernizációs javaslatot fogalmaz meg.

Az első fejezetben Lengyel Imre a területi verseny és versenyképesség elméleti alapjait ismerteti. A verseny alaptípusai és céljai a szűkösön rendelkezésre álló javak, szolgáltatások, erőforrások iránti rivalizálás alaptulajdonságával és a konkrét célokkal adhatók meg. A versenyképesség értelmezésére irányuló vitákban két fő kérdéskör merült fel: egyrészt az, hogyan definiálható és mérhető a versenyképesség, másrészt az, hogyan állapítható meg a kormányzati beavatko-

zások eredményessége. A globális verseny térbeli következményeinek tárgyalásakor a szerző kitér a globalizációnak a piaci versenyre gyakorolt hatásaira. A területi versenyképesség tartalmának értelmezésében és mérésében egymásra épül a fogalom duális (a termelékenységi és a foglalkoztatottsági tényező komponenseként felfogott) és összetett (az említett két tényező mögötti hatásmechanizmusokat további tényezőkre bontó) értelmezése, az úgynevezett piramismodell.

A második fejezetben Nemes Nagy József a területi versenyképesség és a területi egyenlőtlenségek mérésének módszertani kérdésével foglalkozik, egyúttal analizálva a magyarországi térségek fejlettségi állapotát is. A regionális fejlettség egyenlőtlenségei felől vizsgálva, elsődlegesen az egyes tényezők egymáshoz viszonyított súlya és hatásiránya kerül az érdeklődés középpontjába. Dinamikus elemzés (például két időpont közötti összehasonlítás) esetében e szempontok úgy értelmeződnek, hogy miként változnak a különböző komponensekben a (területi) egyenlőtlenségek. A kutatások eredményeiből megállapítható, hogy hazánkban 1993 és 1999 között 53 olyan kistérség volt, amely e hétéves időszak valamely vizsgált időpontjában, illetve térségi szinten komplex versenyelőnyvel rendelkezett. (Ezekben mind az egy lakosra jutó jövedelem, mind az élőlétszám, a foglalkoztatottság és a kistérség mértéke az átlagnál magasabb értékű volt.) A vizsgálatok szerint a versenyképességet illetően még ma is a legnagyobb nehézségekkel az észak-alföldi régió küszködik.

A régiók felemelkedését egyértelműen a versenyképesség erősödése befolyásolja, ami nem más, mint a termékek és a szolgáltatások értékesítési képességének javulása a nyílt verseny piacon. Ez idővel a beruházások számára vonzó telephelyeket eredményez, illetve kölcsönhatások játszódnak le a telephelyválasztás és a versenyképesség között. Az európai országok területi egyenlőtlenségeiről és versenyképességi potenciáljáról Horváth Gyula készített összefoglalót. Ebben kiemelte az iparpolitika decentralizálásának potenciális előnyeit, amelyek a helyi gazdaság jellemzőinek jobb megismeréséből vagy olyan helyi hálózatok és intézmények létrehozásából származnak, amelyek közvetlenül érdekeltek a programok és a politikák sikerében.

A versenyképesség kulcsa az oktatás és az innováció. Barta Györgyi kutatásai arra keresték a választ, hogy milyen a szerepe a hazai feldolgozóipari vállalatok innovációs tevékenységében a külső, főként gazdasági, humán, valamint infrastruktúrális paraméterekkel leírható vállalati környezetnek, illetve a belső adottságként kezelt cégtulajdonságoknak. A szerző kiemeli az innováció szerepét a versenyképesség és a gazdasági növekedés, illetve a foglalkoztatás bővülésében. A vállalati innovációt a gazdasági fejlődés kulcsaként határozza meg. A tér és a gazdaság összefüggését kutatva – egyebek mellett – a gazdasági növekedést és a termelékenységét függő változónak tekintve vizsgálja ezek viszonyát a települések, illetve a telephelyek adottságaihoz képest. Megállapítja, hogy a vállalatok K+F-tevékenysége összefüggésbe hozható az ipari fejlődés életciklusával. A vállalatok K+F-központjai a nagyvárosokba települnek, ahol élvezhetik a tudás koncentrált elérhetőségét is.

Az agrárgazdaság versenyképességének alapvető feltétele, hogy az ágazat kikerüljön a napi politikai küzdelmek célterületi közül, és hogy az ágazatot a maga komplexitásában, versenyképességének és a vidéki népesség jólétének együttes figyelembevételével tudja kezelni a gazdaságpolitika. A Buday-Sántha Attila által gondozott fejezetek az agrárágazat jelenlegi helyzetét mutatják be a versenyképesség oldaláról. Ezekben a szerző megállapítja, hogy a rövid távú politikai szempontok háttérbe szorították az agrárvertikum és a vidék versenyképességének megteremtését szolgáló intézkedéseket. A termelőeszközök tulajdonosi szétaprózása ellenérdekű felekre osztotta az ágazatot, ami hosszú távon is nehezen kezelhetővé tette a problémát. Ennek eredményeként a magyar agrárgazdaság versenyképessége folyamatosan romló tendenciát mutat. A szerző szerint ma hazánk agrárgazdasága, illetve egyetlen régiója sem versenyképes, vannak viszont versenyképes gazdaságok, amelyek egy-egy kistérségre kedvező hatást gyakorolhatnak.

Az ötödik fejezetben Ehrlich Éva, Szigetvári Gábor és Révész Sándor „Az infrastruktúra és a szolgáltatások szerepe a regionális versenyképességben” című tanulmánya olvasható. Ebben a szerzők naturális mutatószámokra épülő elemzési módszerek segítségével ágazatonként és összehasonlítva is megvizsgálták egyrészt Magyarországon néhány infrastruktúrális területének helyzetét nemzetközi összehasonlításban, másrészt az ország megyéinek, régióinak, nagyvárosainak infra-

strukturális fejlettségét a rendszerváltást követő évtizedben. A magyarországi infrastruktúra jelenlegi fejlettsége – hasonlóan számos kevésbé fejlettségre jutott országhoz – duális képet mutat. Egyfelől, a nemzetközi tendenciákat követve, a piacgazdasági folyamatok részeként megkezdődött az infrastruktúrális szektorban is az állami tulajdon lebontása. Másfelől az infrastruktúra elmaradottsága hátráltatja a széles körű munkamegosztást alkalmazó ipari tőke terjeszkedését. A további előrelépéshez a szerzők szükségesnek tartják a politikai konszenzusokat is magukba foglaló stratégiai-akciótervekben összefogott infrastruktúra-fejlesztést.

Beluszky Pál és Györi Róbert kutatásai a városi infrastruktúra versenyképességét vizsgálták. Megállapították, hogy miközben a magyarországi városi infrastruktúrát már 274 városi rangú település alkotja, közülük mindössze 200 lát el városi funkciókat. A fellelhető városi funkciójú települések mára városi címet szereztek, a jövőben már szinte kizárólag falusias szerepkört betöltő települések várossá nyilvánítására kerülhet sor. Ugyanakkor közel ötven városi ranggal igen, de számottevő városi funkcióval, központi szerepkörrel nem rendelkező településünk van.

A nyolcadik fejezetben Rechnitzer János a magyar régiók innovációs potenciálját elemzi. Megállapítja, hogy a regionális innovációs potenciál tényezői és egyben hatásmechanizmusai a versenyképességet, illetve annak legtöbb elemét meghatározzák. A lokális/regionális innovációs miliő elemzésében, a kistérségek szintjén végzett felmérések alapján elmondható, hogy a programok, fejlesztési irányok hagyományos eszközökben és tendenciákban ragadhatók meg. A fejlesztések ösztönzik a termelés megújítását, ám annak feltételei a munkaerő-piaci környezetben és az infrastruktúrális feltételekben jelennek meg.

A kötet tizedik fejezetében a területi közigazgatás és a gazdasági versenyképesség összefüggéseit vizsgálta Pálné Kovács Ilona és Mezei Cecília. A kutatások során a magyar önkormányzatok gazdaságfejlesztési gyakorlatát mérték fel. Megállapították, hogy a települések méretük, adottságaik, önkormányzati menedzsmentjük függvényében eltérően használják ki a szabályozási háttérből adódó és a település adottságaihoz kötődő lehetőségeket. Lényeges különbségek tapasztalhatók a települések között a helyi gazdaságfejlesztési beavatkozások kezdeményezésében és az ehhez kötődő együttműködések kiépítésében. A nagyvárosok ebben a vonatkozásban általában látványos eredményeket mondhatnak magukénak, míg a ki-

sebb településeken a rendszerváltás óta eltelt időszak alatt látszólag nem történt előrelépés. Összességében a kutatás igazolta azt a hipotézist, hogy a klasszikus helyi gazdaságfejlesztési beavatkozások realizálásához a nagyobb településeknek, a nagyvárosoknak vannak meg igazán az eszközei. A kisebb települések csak a lehetőségeikhez mérten képesek speciális gazdaságfejlesztési kezdeményezésekre. Számukra elsősorban a térségi összefogás jelenthet megoldást a stratégiakészítéstől a kivitelezésen és a végrehajtáson keresztül a megvalósításig.

A régiók létrehozására hazánkban nem csak közigazgatási értelemben vagy az EU-tagság miatt volt szükség. A magyar gazdaság növekedése, az ország modernizációja, a területi különbségek mérséklése, az európai területi munkamegosztásban elfoglalandó pozíciók jövője és a régiók ver-

senyképességének erősítése a tét. A tizenkettedik fejezetben a Kociszky György által vezetett kutatások eredményeként az fogalmazódik meg, hogy a területfejlesztés jelenlegi regionális intézményrendszere még az eredeti célokat sem képes megvalósítani. A jövőben a decentralizált és regionalizált fejlesztéspolitika lehet az EU-konform megoldás a modern Magyarország számára. A következő években a régiók saját politikájának garanciáit kell törvényi szabályozással megteremteni, és a működés finanszírozását megoldani.

A Horváth Gyula által szerkesztett kötet számos ismereteket nyújthat a téma iránt tudományos igényvel érdeklődő olvasók számára.

Ismertette: *Pásztor László*

Megjelent!

Területi statisztikai évkönyv, 2006

Az évkönyv Magyarország társadalmi-gazdasági viszonyairól tartalmaz nagy mennyiségű információt nyomtatásban és az azt kiegészítő CD-ROM-on.

Nyomtatásban jelentettük meg az évkönyv alapját képező összefoglaló és szakmai fejezeteket. Ez utóbbiak megyés-régiós bontású táblái kiegészültek a nagyrégiók adataival. A kötet adatokat közöl az Európai Unió régióiról és a tagjelölt országok megfelelő területi egységeiről. A legjelentősebb táblázatok adattartalmát 24 nyomtatott színes térkép teszi szemléletessé. Az évkönyv nyomtatott része is szerepel Excel formátumban a sokkal bővebb adattartalmú CD-n.

A részletes területi bontású táblák kizárólag CD-n érhetők el. Itt találhatóak a statisztikai kistérségek, az idegenforgalmi régiók, üdülőkörzetek adatai, a városok adatai, valamint az interaktív tematikus térképek és az interaktív korfa. A kistérségi rendszer részletes leírása és a településstatisztikai adatbázisrendszer katalógusa egészíti ki a CD-t.

Az évkönyv és a CD kétnyelvű, magyar és angol.